

FILATELIA MÈDICA

EL PRESIDENT
I LA JUNTA DE GOVERN
DEL COL·LEGI DE METGES
DE BARCELONA

US FELICITEN EL NADAL
I US DESITGEN UN BON ANY

DESEMBRE DE 2013

PRESENTACIÓ

Benvolguts companys i companyes,

Un any més, la Junta del COMB felicita a tots els col·legiats i col·legiades en aquestes dates tan entranysables, agraint-los la feina que fan cada dia per mantenir la qualitat del nostre sistema sanitari en moments que són complicats per les circumstàncies que ens envolten, que fan més difícil l'exercici de la nostra pràctica clínica. Malgrat tot, els valors del professionalisme fan que el ciutadà se senti ben tractat i continuï valorant molt positivament l'atenció rebuda per part dels professionals.

Són temps moguts, on la incertesa i la variabilitat de les circumstàncies fan difícil fer prediccions i marcar pronòstics. No és fàcil trobar la direcció del camí de sortida de l'anomenada crisi, com no ho és de vegades trobar la direcció del vent favorable que ens ha de fer arribar a bon port. Estic convençut que aquesta etapa de crisi ens ha de conduir a nous models d'atenció on tots nosaltres ens sentim bé fent la nostra feina amb les màximes garanties de qualitat. Em quedo amb aquest convenciment, perquè sense esperança, projecte i il·lusió es faria difícil sentir-se bé.

Desitjo que gaudiu d'aquestes festes amb la companyia de les persones que estimeu. El Col·legi us fa aquest petit present que és la nadala, que aquest any és un recull de la història de la filatèlia amb el món mèdic com a protagonista, on es repassen moments històrics i es recorden persones que han deixat una forta petjada i a les quals, en el seu moment, es va voler fer un reconeixement de la seva vàlua o de la importància del moment històric. És un recorregut del passat mitjançant els segells, que espero que us agradi, i que continueu sentint-vos bé en l'exercici de la vostra pràctica mèdica.

Bones festes i bon any 2014.

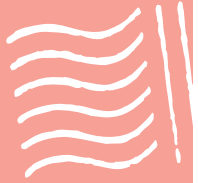

MIQUEL VILARDELL,

president del Col·legi de Metges de Barcelona

INTRODUCCIÓ

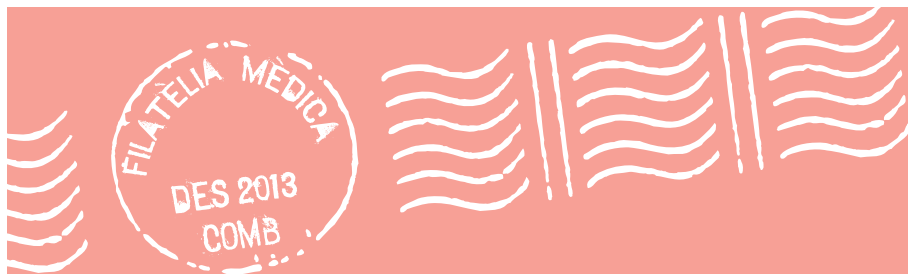
UNA HISTÒRIA DE LA MEDICINA EN SEGELLS

Els segells són unes estampetes, de forma rectangular o quadrada, generalment engomades, que s'enganxen als sobres com un comprovant del fet que s'ha pagat el cost de la tramesa que es vol fer per correu.

L'afició pels segells és una de les més universals i més esteses i ha interessat tant a nens com a persones grans. Potser deixarà de ser-ho aviat, en paral·lel a la pràctica desaparició del correu postal, que s'ha vist substituït pel correu electrònic i pel *WhatsApp*, per les comunicacions interpersonals i pel franqueig postal en les trameses d'empreses i institucions.

Més enllà del seu valor de canvi o cost d'execució, els segells contenen il·lustracions que representen el catàleg més ampli i divers de persones i animals, d'objectes i conceptes sobre la totalitat de temes que hom pugui imaginar. En aquest sentit, el segell ha estat des del segle XIX una forma artística emprada per representar mons ordenats, per comunicar idees o per promoure conductes, entre d'altres objectius.

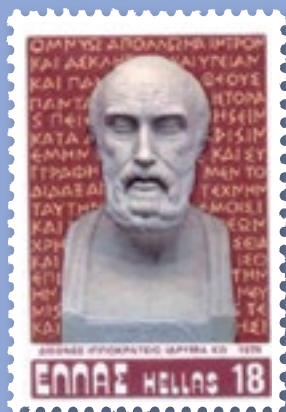
De l'oceànic caràcter de la filatèlia, les pàgines que segueixen posen a les mans dels metges del Col·legi de Barcelona una breu història de la medicina exposada a través d'imatges contingudes en segells postals. La immensitat del tema i el volum d'estampetes dedicades arreu del món dificulten qualsevol selecció. Hem optat per criteris basats en la diversitat d'aspectes mèdics, en l'encant visual de les imatges, en la incorporació de segells de països poc coneguts, allunyats dels centres de progrés i de producció de coneixement mèdic. El resultat final mostra un dels tants recorreguts possi-

bles per la història de la medicina, dels seus personatges i de les seves lluites contra la malaltia. 🍷

1 DE LA MEDICINA CLÀSSICA A LES BASES CIENTÍFIQUES DE LA MEDICINA CONTEMPORÀNIA

La medicina contemporània té les seves arrels en la medicina clàssica, d'arrel grecollatina i d'influència àrab. Hipòcrates (460-377 aC) és considerat el primer metge de la història, ja que és qui separa la medicina de la religió. Moltes descripcions de les malalties són seves i també és el primer mestre del saber mèdic del qual tenim coneixement. En el segon segle després de Crist, Galè (131-200) exerceix una gran influència i consolida la teoria dels humors, considerant que la malaltia és la conseqüència del desequilibri de quatre humors: sang, flegma, bilis negra i bilis groga.

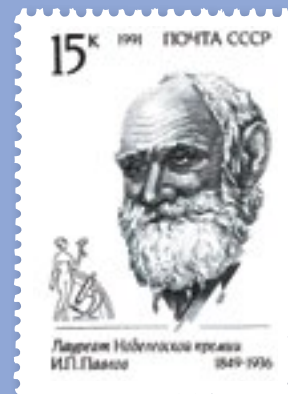

A l'època medieval tenen un gran prestigi Avicenna (980-1037), metge persa, astrònom i filòsof, que combina els principis d'Hipòcrates i els de Galè, juntament amb principis islàmics, i Maimònides (1135-1204), metge i filòsof jueu sefardita cordovès, que es converteix en un dels metges i pensadors més influents d'aquest període.

Des del Renaixement, adquireix importància l'ensenyament de l'anatomia en els teatres anatòmics de les universitats, de la mà de metges i anatomistes com Vesali o Harvey. La cerca de causes i lesions específiques transforma l'apropament a la malaltia. Els metges centren el seu quefer als hospitals, a les capçaleres dels malalts. El segle XIX és el segle dels

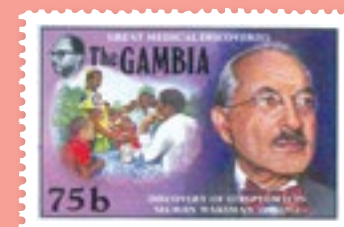
grans clínics, com Laennec, Bernard i Osler; de patòlegs, com Virchow i Ramon y Cajal, i de microbiòlegs, com Koch i Pasteur. La medicina contemporània es consolida i el saber es multiplica fins a la divisió que porta a una especialització progressiva, tot apareixent noves possibilitats terapèutiques i diagnòstiques com les descobertes per Roentgen, Einthoven i els Curie. 🌐

2 UN GENET APOCALÍPTIC: LES MALALTIES EPIDÈMIQUES

Les malalties infeccioses han estat una de les grans preocupacions de les societats en el passat, i també en l'actualitat, atesa la capacitat que tenen de delmar la població d'un país i de sotmetre-la a un duríssim règim d'efectes econòmics i socials negatius. La pesta, gairebé estructural a l'Europa medieval i moderna, va forjar un esperit de lluita mèdica. Altres malalties epidèmiques la van acompanyar o succeir en la seva capacitat letal: verola, tifus, paludisme, còlera, etc.

Una sèrie de destacats microbiòlegs descobridors dels agents d'un gran nombre d'infeccions han estat representats en segells, com ara: Hansen, que identifica el bacil que causa la lepra; Yersin, que reconeix el bacil de la pesta bubònica; Finlay, que reconeix el responsable de causar la febre groga; Laveran, que va descobrir el protozou causant del paludisme; Bruce, que troba el responsable de les febres de Malta; Reed, que demostra la transmissió de la febre groga per mosquits, i Widal, que posa en marxa un test per al diagnòstic de les tifoides.

Al mateix temps, les campanyes higièniques i sanitàries faciliten la reducció de la presència de malalties infeccioses al món occidental. En aquest camp, destaca la figura de Semmelweis (1818-1865), metge hongarès, pioner dels mètodes antisèptics, que va observar la reducció de la mortalitat de la febre puerperal amb el simple rentat de les mans abans d'atendre un part. 🦋

3

CIRURGIA, ANESTÈSIA, INFECCIÓ

La cirurgia clàssica havia aconseguit arribar a fites interventores extraordinàries. La mortalitat, però, i la capacitat d'abordatge eren molt limitades. En aquelles condicions, la cirurgia de guerra va aconseguir un domini tècnic de l'hemostàsia i de l'amputació sovint espectacular i alhora esfereïdor. Ambroise Paré, cirurgià militar de l'exèrcit francès i cirurgià personal de quatre reis de França, va aconseguir notables contribucions en el tractament de les ferides per arma de foc que van salvar milers de vides en els camps de batalla.

Els grans problemes de la cirurgia –el dolor, la infecció i la hemorràgia– es van anar resolent de manera sistemàtica al llarg del segle XIX, a partir de les contribucions que es van fer en un nou lloc de recerca, el laboratori. En alguns d'aquells laboratoris, de recerca química, microbiològica o de fisiologia experimental, es van anar produint resultats en forma d'anestèsics i d'estratègies per fer front al problema de la infecció i el sagnat massiu. Nombrosos segells estan dedicats als grans cirurgians d'aquest segle,

COMB

FILATÈLIA
MÈDICA

Billroth, Bohler, Halsted, Kocher, Cushing, entre d'altres, amb capacitat d'intervenir amb garanties d'èxit en les grans cavitats, toràcica, abdominal i cranial.

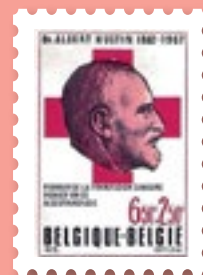
La gran aportació conceptual i material originada arran d'aquesta nova forma d'entendre la medicina i de fer front a la malaltia va donar lloc a la sala d'operacions o quiròfan. El camí per a les intervencions sistemàtiques a noves clíniques i hospitals estava preparat. A partir d'aquí, l'especialització quirúrgica no ha deixat de progressar i de millorar els resultats. Espanya està representada pels doctors Barraquer i Trueta entre els cirurgians destacats representats en un segell. ●

4 HEMOTERÀPIA

La sang va passar de ser un fluid fonamental en la terapèutica galènica a un material que es podia separar, analitzar, quantificar i anomenar gràcies a la medicina de laboratori del segle XIX. En aquest mateix espai, i en part forçat per les necessitats bèl·liques del món occidental del primer terç del segle XX, la sang va esdevenir un producte que es podia conservar i, atès el seu valor terapèutic, transfondre amb garanties d'èxit. La possibilitat de transfondre sang s'aconsegueix gràcies a la intervenció de diferents científics, com l'austriac Landsteiner (1868-1943), que descobreix els grups sanguinis, i l'argentí Argote (1868-1956) i el belga Hustin (1882-1967), que utilitzen el citrat sòdic com un anticoagulant atòxic que obre les portes de la transfusió indirecta.

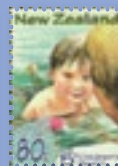

Des dels anys 1930, els protocols de donació de sang s'han anat consolidant alhora que la recerca ha anat afinant les condicions dels processos transfusionals. Els metges Bethune i Duran Jordà van tenir un paper pioner en l'establiment de protocols de donació en temps de guerra. Les vides salvades són un fet mèdic bàsic i aquí rau la necessitat percebuda pels estats d'estimular a través dels segells la donació de sang. Diverses malalties de la sang són predominants entre determinades poblacions i, per tant, mostrades en segells dels països on són més prevalents. La investigació ha portat a una especialització progressiva en la lluita hematològica i oncològica des de finals del segle XIX. La recerca translacional aborda amb optimisme el futur en algunes d'aquestes malalties. ❷

5 PEDIATRIA

Els nens malalts evoquen a la nostra societat intenses càrregues emocional. L'atenció al nen malalt ha estat també un procés de creació lent per part de la medicina contemporània. La pediatria és una especialitat ben definida a finals del segle XIX. Una de les figures representades als segells és Virginia Apgar, obstetra i anestesista nord-americana, que desenvolupa el conegut test d'avaluació dels nounats el 1953. Les campanyes sanitàries i els programes de vacunació sistemàtica en la lluita contra el xarampió, la diftèria, la tos ferina o la poliomielitis, elaborats a partir de metodologies eficaces sostingudes al laboratori, han permès la transformació dels patrons de morbiditat i de mortalitat al món occidental. Algunes d'aquestes polítiques encara estan ben vives en països menys desenvolupats. 🌐

6 ORGANITZACIONS I CAMPANYES SANITÀRIES

Les guerres lliurades pels europeus arreu del món donaren lloc a mitjan segle XIX a un moviment internacional de socors als ferits que es recolzà en un nou concepte d'humanitarisme filantròpic. La Creu Roja, amb les seves seccions nacionals, fou la concreció sanitària més evident de la guerra moderna. En el procés de construcció d'aquest moviment internacional, les organitzacions mèdiques sorgides per iniciativa individual, de metges compromesos, han estat una característiques de la segona meitat del segle XX. Un moviment cooperatiu de gran abast que aporta i fa circular coneixements i sentiments de nord a sud i d'est a oest. 🇨🇷

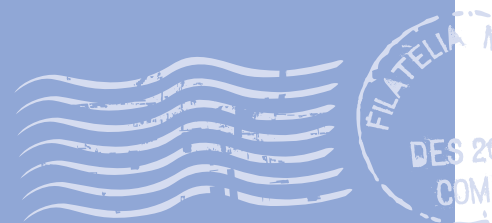

7

CÀNCER, DIABETIS, SIDA I TABAQUISME

El triomf progressiu contra les grans malalties epidèmiques féu canviar els patrons de mortalitat al món occidental del segle xx. Les malalties cròniques, les anomenades tres “c” –el càncer, les malalties cardiovasculars i els accidents de cotxe– han estat les principals causes de mortalitat en el nostre món. La lluita sistemàtica internacional, basada en una medicina complexa i en el treball en equip i en una consciència individual sobre hàbits saludables, millora dia a dia les dades. Al costat, però, augmenten les anomenades malalties de la civilització, derivades algunes d'estils de vida com ara certes addiccions, com el tabaquisme, o bé d'altres que tendeixen a l'obesitat i a l'increment de complicacions, com ara la diabetis.

La sida ha estat una de les malalties amb més impacte visual al món occidental més contemporani. Inaugura una nova època en les formes de lluitar des de la recerca, en les campanyes dels llaçets de compromís i de canvi de conductes, i en la comprensió de les diferències entre països quant a l'accés a determinades fórmules de lluita mèdica i farmacèutica. 🌐

8

TRASPLANTAMENTS, GENÈTICA I SALUT MENTAL

La medicina i la cirurgia no han deixat d'obtenir èxits, a base de crear camins plens de dificultats i fracassos, en l'àmbit dels trasplantaments d'òrgans i teixits humans des de mitjan segle xx. Les màquines de trasplantament o de diàlisi han format part de les imatges de la filatèlia mèdica. Christian Barnard (1922-2001), cirurgià cardíac que practica el primer trasplantament de cor humà el 1967, és una de les figures més representades també als segells internacionals. Espanya ha aconseguit fites espectaculars, en nombre de trasplantats i de supervivència, i una reputació internacional en aquestes pràctiques mèdiques que requereixen protocols complexos i molt treball en equip.

La genètica va transformar el pes de la inversió en recerca internacional en el marc de la fi de la guerra freda a finals del segle xx. La biomedicina resultant sustenta un món complex, entre l'anàlisi computacional del genoma humà i les teràpies gèniques, farcit d'esperances. Mendel, el primer genetista, i l'ADN humà estan ben representats en el món dels segells.

Els estils de vida i el progressiu envelliment de la població en la societat contemporània occidental han palesat la importància dels trastorns depressius i de les demències. Per això, la salut mental no ha perdut centralitat en la recerca i les campanyes sanitàries del món occidental des de mitjan segle xx, tal i com demostren les imatges enregistrades als segells. ●

FILATÈLIA MÈDICA

Edita:

Col·legi Oficial de Metges de Barcelona

Autors:

Alfons Zarzoso, conservador del Museu d'Història de la Medicina de Catalunya, i Miquel Bruguera, president del patronat de la Fundació Museu d'Història de la Medicina de Catalunya

Documentació gràfica:

Alfons Zarzoso i Miquel Bruguera

Coordinació editorial:

Departament de Publicacions del COMB

Disseny gràfic i maquetació:

Villuendas + Gómez disseny

Assessoria lingüística i correcció de textos:

Esther Roig

Preimpresió i impressió:

Ambient Gràfic

Material gràfic procedent de: Museu d'Història de la Medicina de Catalunya, Arxiu Xalabarder, Internet.

Bibliografia:

Chodirker, B.N.; Chudley, A.E. "Genetic landmarks through philately epilepsy and clinical genetic issues", *Clin Genet* (2004), 66, pp. 290–292.

Lefrère, J.J.; Danic, B. "Transfusion, blood donation, and postage stamps: a worldwide review", *Transfusion* (2010), 50, pp. 1838–1848.

Pearn, J. "Paedriatica Philatelia", *J. Paediatr. Child Health* (1999), 35, pp. 232–236.

Prolla, J.C. "Historia de la Patología y la Filatelia", *VIII Congreso Virtual Hispanoamericano de Anatomía Patológica* (2006), conganat.cs.urjc.es.

Rangappa, P. "History of analgesia and regional anaesthesia through Philately", *Anaesth Intensive Care* (2008), 36, pp. 12–18.

Shampo, M.A.; Kyle, R.A. (eds), "Medicine and Stamps", *Mayo Clinic Proceedings* (2004).

Shampo, M.A.; Rosenow, E.C. "A history of tuberculosis on stamps", *Chest* (2009), 136-2, pp. 578–582.

Taub, M. "Cancer stamps: 50 years in the crusade against cancer through stamps", *Ca-A Cancer Journal Clinicians* (1978), 28-3, pp. 164–169.

Van Alphen P. J. M. "Psychiatrists and mental health in philately", *Acta Psychiatrica Scandinavica* (1988), 77-2, pp. 225–227.

<http://filateliaehistoriadelamedicina.blogspot.com.es>.

Col·legi Oficial de Metges de Barcelona

Passeig de la Bonanova, 47.

Barcelona 08017

Tel. 935 678 888 – Fax 935 678 899

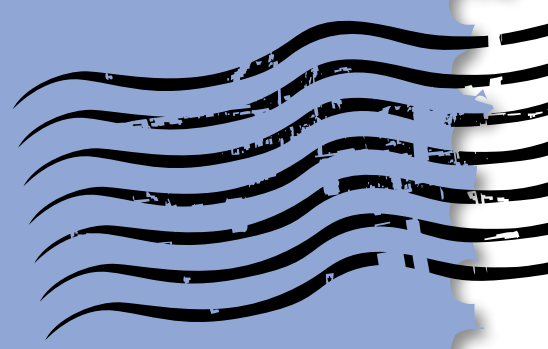
e-mail: col.metges@comb.cat

<http://www.comb.cat>

COL·LECCIÓ DE NADALES DEL COL·LEGI OFICIAL DE METGES DE BARCELONA (1997-2012)

COL·LEGI
OFICIAL DE METGES
DE BARCELONA

www.comb.cat